

امکان سنجی آموزش های فنی و حرفه‌ای در بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و فرهنگ و هنر با رویکرد بازاریابی آموزشی (مطالعه موردی: استان خراسان شمالی)^۱

محبوبه سلیمان پورعمران^۲

ملیحه اختر^۳

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف شناسایی مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدار و تعیین نیازهای آموزشی مهارتی متناسب با بازار کار در بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و فرهنگ و هنر در استان خراسان شمالی صورت گرفته است. پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ روش، به صورت آمیخته (کیفی و کمی) انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش طیف مختلفی از کارشناسان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان، کارشناسان ادارت کل صنعت و معدن و تجارت، جهاد کشاورزی، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اعضای هیات علمی، آموزش‌دیدگان سازمان فنی و حرفه‌ای و کارآفرینان و صاحبان مشاغل استان خراسان شمالی بوده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته با هدف شناسایی الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدار و پرسشنامه دوسویه با هدف امکان‌سنجی و اولویت‌بندی الزامات و مشاغل شناسایی شده بود. همچنین روایی و پایایی پرسش‌نامه‌ها نیز به ترتیب با استناد به نظر متخصصان و ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. مهم‌ترین نتایج پژوهش دستیابی به الگویی مشتمل بر ۱۳۰ شاخص بیانگر الزامات و مشاغل قابل اشتغال بود که این شاخص‌ها به تفکیک گروه‌های هدف برنامه‌های آموزشی، دسته‌بندی و اولویت‌بندی شدند.

کلیدواژه: امکان‌سنجی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، بازاریابی آموزشی، صنعت، کشاورزی، خدمات

مقدمه

^۱ - این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی اتمام یافته اداره کل فنی حرفه‌ای استان خراسان شمالی می‌باشد

^۲ استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، بجنورد، ایران m.pouromran@gmail.com

^۳ دانشیار دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، بجنورد، ایران maliheh.akhtari@gmail.com

در قرن بیست و یکم به عنوان قرن دانش، سرمایه اصلی جوامع، دانش، مهارت و نگرش منابع انسانی آن‌ها است. گزارش‌های توسعه انسانی سازمان ملل با محور قراردادن انسان به عنوان هدف توسعه، که در نوع خود پیشرفته‌ترین گفتمان توسعه را نمایندگی می‌کند، توسعه را تنها با عاملیت انسان و با محور قرار دادن کار به عنوان مهمترین عامل دوام و بقای زندگی مورد بررسی قرار می‌دهد. در این زمینه توسعه مهارت‌ها در جهت هموارسازی انتقال به کار پایدار، اهمیت دوچندان می‌یابد. توسعه، انطباق، تجهیز، راه‌اندازی و حفظ روش‌های پایدار و همچنین سواد، قابلیت اشتغال و کارآفرینی، ایجاد ظرفیت در نیروی کار برای یادگیری و سازگاری با روش‌های نوین کار، برقراری ارتباط، پرورش مهارت‌ها و آموزش در این زمینه اجتناب‌ناپذیر می‌باشد (گزارش توسعه انسانی سازمان ملل، ۲۰۱۵). آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای به عنوان یکی از اجزای جدایی‌ناپذیر بسته‌های اقتصادی همه دولت‌ها در مسیر توسعه به شمار می‌روند که می‌توانند از طریق آموزش نیروی انسانی ماهر و تکنسین از یک سو و تقویت و رشد قابلیت‌های انسانی از سوی دیگر، بستر ایجاد تحولی بزرگ در بخش‌های مختلف اقتصادی را فراهم نمایند (جهانیان، ۱۳۸۹). در این راستا سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای^۱ کشور با قابلیت‌ها و جایگاه قانونی خود، آموزش مهارتی و ایجاد و توسعه اشتغال پایدار را در دستور کار خود قرار داده است (مرادی کفراج و همکاران، ۱۳۹۱).

در سال‌های اخیر بازاریابی برای عرضه مواردی جز کالاها، گسترش بسیار زیادی پیدا کرده است که از آن جمله می‌توان به بازاریابی خدمات آموزشی اشاره کرد (موریسون و همکاران، ۲۰۰۹). ابزار ضروری برنامه‌ریزی آموزش فنی و حرفه‌ای، تجزیه و تحلیل مسائل آینده و

^۱- Technical & Vocational Training

تخمین نیروی انسانی لازم برای رفع نیازهای اقتصادی، اجتماعی و بازار کار آینده است. خدمات آموزشی نیاز به بازاریابی دارد و برای تلفیق آن با نیازها و تکنولوژی روز نیز باید برنامه درسی آن را نیازسنجی نمود (بابایی و همکاران، ۲۰۱۶). بازاریابی آموزشی^۱، به منظور پیش بینی، تعیین و هدایت نیازهای آموزشی افراد و طراحی برنامه‌هایی جهت رفع این نیازها و ترغیب افراد به پذیرش آموزش صورت می‌گیرد و می‌کوشد تا مخاطبان آموزش و مشتریان بالقوه‌ی آموزش را به درستی بشناسد و باور و علاقه به آموزش را در آنان ایجاد و تقویت کند (الیزابت و هارلان، ۲۰۰۹). جلیلیان و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی میزان انطباق آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای آموزشی بخش صنایع پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین عملکرد موجود آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با وضعیت مطلوب (نیازها و محورهای آموزشی شناسایی شده دارای اولویت) این شهرستان انطباق وجود ندارد. همچنین نتایج نشان داد که ۹ دوره عمومی، ۷ دوره مدیریتی و ۴۵ دوره تخصصی اولویت‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مورد نیاز بازار کار در زمینه صنایع این شهرستان را تشکیل می‌دهند. عبدالهی (۱۳۹۵) در ارزیابی ساز و کارهای تجربه شده برقراری ارتباط بین آموزش فنی و حرفه‌ای رسمی و بازار کار در ایران، جهت برقراری ارتباط بین آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و بازار کار پیشنهاداتی را ارائه نمودند که عبارتند از: ضرورت بازننگری در روش‌های نیاز سنجی آموزشی و نیز استانداردهای مهارتی، توسعه فرهنگ کار، تأکید بر جنبه‌های عملی و مهارتی در آموزش‌ها در مقایسه با آموزش‌های نظری، الزام دستگاه‌های دولتی و نیز بخش صنعت به همکاری واقعی با بخش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در چارچوب برنامه کلان

1- Educational Marketing

2-Elizabeth and Harlan

توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و نیز پرهیز از توسعه کمی آموزش فنی و حرفه‌ای. سیجر^۱ در سال ۲۰۱۶ در تحقیق خود تحت عنوان توسعه مهارت‌های حرفه‌ای: کلید اشتغال و درآمد، بیان می‌کند که سیستم دوگانه آموزش و پرورش و آموزش حرفه‌ای سوئیس به عنوان یک عامل کلیدی موفقیت اقتصادی و اجتماعی خود در سوئیس شناخته شده است. این سیستم دوگانه نقش مهمی در ارتقاء مهارت‌های کارآفرینی ایفا می‌کند که باعث ایجاد بنگاه‌های جدید می‌شود. توسعه مهارت‌های حرفه‌ای می‌تواند نقش مهمی در کاهش فقر ایجاد کند و تلاش می‌کند همه را با مهارت‌های عملی مورد نیاز برای رقابت در دنیای امروز آشنا کند. کلیرلی^۲ (۲۰۱۶) در مقاله خود تحت عنوان سیاست منطقه‌ای آسیای جنوب شرقی (SEARN) در مورد آموزش و مهارت در ارتباط با مشارکت کارفرمایان در توسعه و بهره‌برداری مهارت‌ها در سطح محلی بیان می‌کند که روش‌های مناسبی برای مشارکت کارفرمایان در حوزه مهارت‌های در حال توسعه و طراحی در مشارکت مؤثر با خدمات استخدامی و سیستم‌های TVET وجود دارد. نتایج نشان داد که نیاز بازار در آسیای جنوب شرقی از کشاورزی به سمت بخش خدمات بیشتر بوده است که این مستلزم ایجاد مهارت‌های آموزشی جدید در این بخش است. براساس سند توسعه اشتغال کشور کاهش عدم انطباق شغل و مهارت نیروی کار، بهبود سطح کیفی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای، افزایش بهره‌وری نیروی کار و افزایش سهم اشتغال در بخش اقتصاد و همچنین انجام مطالعات برنامه آمایش استان‌ها از فعالیت‌های بسیار مهم در راستای تحقق سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور می‌باشد. توجه به مسئله آمایش سرزمین در برنامه‌ریزی موجب توسعه کشور و رفع محرومیت‌ها، تامین منافع

4- Manuel Sager

5- Clearly

ملی و حفظ امنیت ملی در یک زیرساخت محکم و پایدار خواهد شد. با توجه به این که استان خراسان شمالی سهم ناچیزی از تولید ناخالص ملی را به خود اختصاص داده است و نرخ بهره وری نیروی کار استان، نصف نرخ بهره وری کشوری می باشد؛ می طلبد که نهادها و سازمان های استان، تدوین سند فنی حرفه ای استان را چه از منظر ساختاری و چه محتوایی مورد توجه جدی قرار دهند. از اینرو نتایج این پژوهش می تواند اطلاعات جامعی درباره چگونگی برنامه ریزی و برگزاری این آموزش ها ارائه نماید و پتانسیل های توسعه مناطق (معادن، کشاورزی، گردشگری، صنایع و...) شناسایی شده و آموزش های متناسب با قابلیت های آن منطقه، ارائه گردد. به این ترتیب شناسایی نیازهای شغلی استان، باید برخاسته از پتانسیل های توسعه ایی استان بوده و مبتنی بر رویکرد بازاریابی آموزشی انجام پذیرد. از مهم ترین اهداف این پژوهش می توان به شناسایی مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر در استان خراسان شمالی و تعیین نیازهای آموزشی مهارتی متناسب با بازار کار در بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و فرهنگ و هنر این استان اشاره نمود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ رویکرد، یک پژوهش آمیخته (کیفی و کمی) است. ابتدا با روش کیفی، الزامات، مشاغل و مهارت های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر در استان خراسان شمالی با رویکرد اکتشافی و از طریق تحلیل اسناد و مصاحبه ها، شناسایی شده و سپس با روش کمی و از طریق تحلیل استنباطی پرسش نامه های پژوهش به اعتبارسنجی الزامات، مشاغل و مهارت های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر پرداخته شده است. یادآور می شود روش تحقیق در بخش کمی، توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. جامعه پژوهش شامل سه گروه می باشند. گروه اول (کارشناسان و مربیان مراکز آموزش فنی حرفه ای

استان) که تعداد کل آنها ۱۹۱ نفر می‌باشد. گروه دوم (کارشناسان اداره کل صنعت و معدن و تجارت، سازمان جهاد کشاورزی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و اعضای هیات علمی دانشگاه‌های استان خراسان شمالی). گروه سوم شامل آموزش دیدگان سازمان فنی و حرفه‌ای استان که از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ از این سازمان گواهینامه مهارت آموزی دریافت نموده‌اند که در مجموع ۵۴۰۸۳ نفر می‌باشد و گروه چهارم: کارآفرینان و بازاریان و صاحبان مشاغل و حرفه بوده است.

از آن‌جا که جامعه آماری پژوهش حاضر مشتمل بر چهار زیر گروه اصلی بود، لذا در ادامه با استفاده از روش نمونه‌گیری تمام شماری از گروه اول و نمونه‌گیری به شیوه هدفمند از سه گروه بعدی (به دلیل گستردگی جامعه و محدودیت زمان پژوهش) به حجم ۳۸۳ نفر به عنوان نمونه آماری در بخش کمی پژوهش انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. جهت گردآوری داده‌ها، علاوه بر استفاده از اسناد و گزارشات، از دو ابزار دیگر یعنی مصاحبه نیمه‌ساختار یافته و پرسش‌نامه استفاده شده است. محورهای مصاحبه نیمه‌ساختار یافته معطوف به شناسایی الزامات، مشاغل و مهارت‌های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر در استان خراسان شمالی بوده است. همچنین از یک پرسش‌نامه دوسویه به منظور اهمیت‌سنجی، امکان‌سنجی و اولویت‌بندی الزامات، مشاغل و مهارت‌های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر می‌باشد، استفاده گردید. تعداد گزاره‌های این پرسش‌نامه ۱۳۰ ماده می‌باشد که از دل تحلیل‌های کیفی (تحلیل اسناد و تحلیل مصاحبه‌ها) بیرون آمده‌اند.

اعتبار مصاحبه‌ها با استفاده از روش بازبینی توسط مشارکت‌کننده‌ها بررسی و مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین روایی پرسش‌نامه‌های پژوهش با استناد به نظر متخصصان، بررسی و

مورد تأیید قرار گرفت. در نهایت جهت بررسی پایایی پرسش نامه ها به ضریب آلفای کرونباخ استناد شد. تجزیه و تحلیل داده ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام گرفته و داده ها به کمک نرم افزار Spss نسخه ۲۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته های پژوهش:

– خلاصه اطلاعات استخراج شده در بخش کیفی پژوهش

به منظور شناسایی مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدار و تعیین نیازهای آموزشی مهارتی متناسب با بازار کار در بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و فرهنگ و هنر در استان خراسان شمالی لازم بود مشاغل مرتبط با مهارت های با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر از طریق مصاحبه با مطلعان کلیدی شناسایی شود. در این قسمت خلاصه ای از اطلاعات استخراج شده از مصاحبه با افراد نمونه ارائه شده است.

– الزامات و مشاغل مرتبط با قابلیت اشتغال در بخش صنعت، کشاورزی و خدمات

بخشی از نتایج مصاحبه با افراد نمونه، شناسایی ۷۲ شغل یا ویژگی با قابلیت اشتغال و درآمدزایی پایدار بود. مشاغل و ویژگی هایی که با توجه به ظرفیت ها، محدودیت ها و شرایط استان مورد توجه افراد نمونه بوده اند. این ۷۲ شغل یا ویژگی شناسایی شده در چهار مقوله صنعت، کشاورزی و خدمات و فرهنگ و هنر دسته بندی شدند که نتایج آن در جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱: الزامات و مشاغل مرتبط با قابلیت اشتغال در بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و فرهنگ و هنر

مفاهیم	مقوله
مصنوعات چرمی؛ ساخت و تعمیر ماشین آلات و ادوات کشاورزی؛ صنایع نگهداری و تبدیلی و	صنعت

<p>تکمیلی محصولات کشاورزی و دامی؛ تولید پوشاک؛ تولید کود فرآورده شده؛ تولید انرژی‌های پاک و تجدید پذیر؛ صنایع پلاستیک؛ صنایع لبنی؛ بازیافت ضایعات پلاستیکی و لاستیکی و...؛ تولید مواد غذایی؛ معدن؛ انبارداری و سردخانه‌داری؛ صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی؛ برندسازی و بسته‌بندی محصولات؛ برق و الکترونیک؛ عمران (صنایع ساختمان)؛ تأسیسات؛ معماری؛ جوشکاری؛ تعمیر اتومبیل (صنایع خودرو)؛ تولید کابینت، وسایل چوبی و MDF</p>	
<p>تولید عسل و زنبورداری؛ پرورش طیور (بلدرچین، شتر مرغ، بوقلمون و...)؛ آجیل و خشکبار؛ پرورش دام سبک و سنگین؛ اصلاح نژاد دام (بز، شتر و...)؛ کشت حبوبات و غلات؛ بیوتکنولوژی و اصول تولید محصولات ارگانیک؛ کاشت گلخانه‌ای سبزی و صیفی و گل زینتی؛ کشت پسته و زعفران و گل محمدی؛ شیلات و پرورش آبزیان سردابی؛ اصلاح و تولید نهال و بذر بومی؛ تولید خوراک دام و حیوانات؛ تولید گیاهان دارویی بومی هر منطقه؛ فرآوری گیاهان دارویی؛ تولید فرآورده‌های گوشتی؛ تولید روغن حیوانی و نباتی؛ پرورش و صادرات اسب ترکمن؛ روش‌های جدید آبیاری؛ مدیریت و بهره‌برداری از منابع آبی؛ کشت مدرن دوره خشکسالی؛ پرورش کرم ابریشم و نوغان‌داری؛ زراعت محصولات جالیزی؛ کشت چغندر قند؛ ادویه و چاشنی (زرشک، زیره و...)؛ تولید پروتین گیاهی؛ بازیافت ضایعات کشاورزی و دامی</p>	کشاورزی
<p>حمل و نقل باری و درون شهری؛ مشاغل مبتنی بر فناوری اطلاعات؛ منشی‌گری؛ تجارت الکترونیک؛ خدمات بازرگانی و تجارت؛ خدمات ورزشی و بدنسازی؛ دوره‌های آموزشی در زمینه اشتغال؛ مدیریت مزارع و باغات؛ مدیریت مصرف بهینه آب؛ خدمات حسابرسی، حسابداری، مدیریت پروژه؛ آشپزی حرفه‌ای؛ بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی و دامی؛ مدیریت مالی ویژه کشاورزان؛ خدمات کودکان؛ دوره‌های بازاریابی و فروش داخلی و بین‌المللی؛ آشنایی با رشته‌های شغلی مجازی و نرم‌افزارهای مرتبط؛ صنایع پوشاک؛ گردشگری؛ آژانس‌های مسافرتی؛ راهنمای تور؛ رستوران‌داری و هتلداری</p>	خدمات
<p>فروش دست‌باف و دست‌بافته‌های داری؛ موسیقی‌های محلی؛ طراحی و بافت فرش؛ طلا و جواهرسازی</p>	فرهنگ و هنر

- تجزیه و تحلیل کمی داده‌ها

پس از شناسایی الزامات و مشاغل مرتبط با قابلیت اشتغال در بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و فرهنگ و هنر با رویکرد بازاریابی آموزش های فنی و حرفه ای لازم بود از یک سو از اعتبار این یافته ها در میان نمونه ای گسترده تر اطمینان حاصل گردد و از سوی دیگر، مشاغل و الزامات شناسایی شده اولویت بندی گردند. به این منظور تجزیه و تحلیل های کمی در سه سطح مجزا اما مرتبط با هم صورت گرفت. به این ترتیب که ابتدا اهمیت هر یک از شاخص های شناسایی شده، از دیدگاه نمونه ای به حجم ۳۸۳ نفر از کارشناسان و مربیان سازمان فنی و حرفه ای، کارشناسان سازمان های مرتبط دیگر، اعضای هیات علمی و آموزش دیدگان سازمان فنی و حرفه ای استان و کارآفرینان، بررسی شد. به موازات بررسی اهمیت شاخص ها، امکان پیاده سازی هر یک از شاخص ها با توجه به پتانسیل های استان مورد مطالعه قرار گرفت. در نهایت از طریق ضرب نمره اهمیت هر شاخص در نمره امکان سنجی آن شاخص، اولویت بندی الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمدزایی پایدار در استان خراسان شمالی صورت پذیرفت. در ادامه نتایج تجزیه و تحلیل های کمی در بررسی امکان سنجی و اولویت بندی مشاغل و الزامات ارائه شده است:

- بررسی امکان کاربست والویت بندی شاخص های حوزه صنعت

نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های بخش صنعت در جدول ۲ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه ای بر روی ۳۸۳ نمونه، مقدار t در مورد دو شاخص معدن و صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی، در سطح ۰/۰۵ معنادار نیست، لذا می توان گفت که از دیدگاه افراد نمونه، امکان کاربست این دو شاخص در سطح متوسط می باشد. در مورد سایر شاخص ها، مقادیر t مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار و امکان کاربست این شاخص ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می گردد. بالاترین اولویت توسعه مهارتی در بخش صنعت، به تعمیر

اتومبیل (صنایع خودرو) مربوط می شود و پس از آن، مشاغلی همچون برق و الکترونیک و تأسیسات، اولویت های بعدی را به خود اختصاص داده اند.

جدول ۲: نتایج امکان سنجی و الویت بندی شاخص های بخش صنعت

اولویت	میانگین اهمیت	آماره t	میانگین امکان	متغیر
هفدهم	۳/۵۵	۴/۹۰	۳/۲۸	مصنوعات چرمی
ششم	۳/۸۲	۹/۳۲	۳/۴۹	ساخت و تعمیر ماشین آلات و ادوات کشاورزی
یازدهم	۳/۷۸	۷/۶۹	۳/۴۳	صنایع نگهداری و تبدیلی و تکمیلی محصولات کشاورزی و دامی
شانزدهم	۳/۶۰	۵/۱۵	۳/۲۸	تولید پوشاک
سیزدهم	۳/۶۹	۷/۴۰	۳/۴۳	تولید کود فرآورده شده
دوازدهم	۳/۷۰	۷/۴۶	۳/۴۶	تولید انرژی های پاک و تجدید پذیر
نوزدهم	۳/۳۹	۲/۳۹	۳/۱۴	صنایع پلاستیک
پنجم	۳/۷۹	۱۰/۸۴	۳/۶۲	صنایع لبنی
پانزدهم	۳/۶۸	۵/۳۱	۳/۳۲	بازیافت ضایعات پلاستیکی و لاستیکی و...
دهم	۳/۸۰	۸/۱۳	۳/۴۵	تولید مواد غذایی
بیستم	۳/۴۴	۱/۲۱	۳/۰۷	معادن
هجدهم	۳/۵۲	۳/۷۹	۳/۴۲	انبارداری و سردخانه داری
بیست و یکم	۳/۳۶	۱/۲۵	۳/۰۶	صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی
چهاردهم	۳/۷۲	۴/۹۰	۳/۴۹	برندسازی و بسته بندی محصولات
دوم	۳/۸۸	۱۰/۵۴	۳/۵۹	برق و الکترونیک
نهم	۳/۷۵	۹/۶۸	۳/۵۰	عمران (صنایع ساختمان)
سوم	۳/۸۸	۱۰/۳۹	۳/۵۷	تأسیسات

معماری	۳/۵۲	۹/۵۰	۳/۷۳	هشتم
جوشکاری	۳/۶۲	۱۱/۵۳	۳/۸۲	چهارم
تعمیر اتومبیل (صنایع خودرو)	۳/۷۲	۱۳/۰۰	۳/۷۷	اول
تولید کابینت، وسایل چوبی و MDF	۳/۶۰	۱۰/۸۲	۳/۷۰	هفتم

- بررسی امکان‌کاربست‌الویت‌بندی شاخص‌های حوزه کشاورزی

نتایج امکان‌سنجی و الویت‌بندی شاخص‌های بخش کشاورزی در جدول ۳ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای بر روی ۳۸۳ نمونه، مقادیر t در مورد همه شاخص‌های بخش کشاورزی مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین امکان‌کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه مورد تأیید می‌باشد. بالاترین اولویت توسعه مهارتی در بخش کشاورزی، به تولید گیاهان دارویی بومی هر منطقه مربوط می‌شود و پس از آن، مشاغل همچون فرآوری گیاهان دارویی، و کاشت گلخانه‌ای سبزی و صیفی و گل زینتی اولویت‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳: نتایج امکان‌سنجی و الویت‌بندی شاخص‌های بخش کشاورزی

اولویت	میانگین اهمیت	آماره t	میانگین امکان	متغیر
ششم	۳/۶۵	۹/۲۲	۳/۵۵	تولید عسل و زنبورداری
نهم	۳/۶۴	۹/۲۴	۳/۵۳	پرورش طیور (بلدرچین، شتر مرغ، بوقلمون و...)
نوزدهم	۳/۵۲	۷/۳۸	۳/۴۴	آجیل و خشکبار
هفتم	۳/۶۴	۹/۳۵	۳/۵۵	پرورش دام سبک و سنگین
شانزدهم	۳/۵۲	۸/۴۸	۳/۴۸	اصلاح نژاد دام (بز، شتر و..)
چهارم	۳/۷۷	۹/۳۰	۳/۵۰	کشت حبوبات و غلات
بیست و	۳/۵۳	۵/۸۱	۳/۳۶	بیوتکنولوژی و اصول تولید محصولات ارگانیک

چهارم				
سوم	۳/۷۹	۱۰/۱۰	۳/۵۸	کاشت گلخانه‌ای سبزی و صیفی و گل زینتی
دهم	۳/۶۴	۸/۷۶	۳/۴۸	کشت پسته و زعفران و گل محمدی
بیست و پنجم	۳/۵۴	۵/۵۹	۳/۳۱	شبيلات و پرورش آبزیان سردابی
دوازدهم	۳/۶۲	۸/۱۱	۳/۴۵	اصلاح و تولید نهال و بذر بومی
پانزدهم	۳/۶۱	۷/۰۸	۳/۴۱	تولید خوراک دام و حیوانات
اول	۳/۷۷	۱۱/۴۷	۳/۶۷	تولید گیاهان دارویی بومی هر منطقه
دوم	۳/۶۸	۵/۹۷	۳/۷۵	فرآوری گیاهان دارویی
پنجم	۳/۶۴	۱۰/۱۳	۳/۵۷	تولید فرآورده‌های گوشتی
سیزدهم	۳/۵۸	۸/۷۱	۳/۴۹	تولید روغن حیوانی و نباتی
بیست و یکم	۳/۵۳	۶/۷۸	۳/۴۲	پرورش و صادرات اسب ترکمن
بیستم	۳/۵۵	۷/۴۶	۳/۴۱	روش‌های جدید آبیاری
هشتم	۳/۶۶	۵/۳۶	۳/۵۳	مدیریت و بهره‌برداری از منابع آبی
چهاردهم	۳/۶۰	۷/۹۰	۳/۴۴	کشت مدرن دوره خشکسالی
بیست و سوم	۳/۵۶	۶/۲۶	۳/۳۵	پرورش کرم ابریشم و نوغانداری
یازدهم	۳/۷۱	۷/۵۷	۳/۴۱	زراعت محصولات جالیزی
هجدهم	۳/۵۷	۷/۳۴	۳/۴۱	کشت چغندر قند
بیست و ششم	۳/۴۸	۵/۸۲	۳/۳۴	ادویه و چاشنی (زرشک، زیره و..)
بیست و هفتم	۳/۴۶	۵/۹۹	۳/۳۲	تولید پروتین گیاهی
بیست و دوم	۳/۵۷	۶/۸۶	۳/۳۸	بازیافت ضایعات کشاورزی و دامی

- بررسی امکان‌کاربست و الویت‌بندی شاخص‌های حوزه خدمات

نتایج امکان‌سنجی و الویت‌بندی شاخص‌های بخش خدمات در جدول ۴ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای بر روی ۳۸۳ نمونه، بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در جدول ۴، مقادیر t همه شاخص‌های بخش خدمات مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین امکان‌کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش خدمات، به صنایع پوشاک، گردشگری و خدمات حسابرسی، حسابداری، مدیریت پروژه مربوط می‌شود.

جدول ۴ - نتایج امکان‌سنجی و الویت‌بندی شاخص‌های بخش خدمات

اولویت	میانگین اهمیت	آماره t	میانگین امکان	متغیر
هفتم	۳/۶۱	۷/۰۷	۳/۳۸	حمل و نقل باری و درون شهری
هفدهم	۳/۴۳	۵/۲۷	۳/۳۰	مشاغل مبتنی بر فناوری اطلاعات
بیستم	۳/۴۱	۳/۹۲	۳/۲۱	منشی‌گری
پانزدهم	۳/۴۷	۵/۳۲	۳/۳۱	تجارت الکترونیک
هجدهم	۳/۴۵	۴/۹۰	۳/۲۷	خدمات بازرگانی و تجارت
چهارم	۳/۵۷	۵/۲۹	۳/۵۲	خدمات ورزشی و بدنسازی
هشتم	۳/۵۷	۶/۲۷	۳/۳۵	دوره‌های آموزشی در زمینه اشتغال
پنجم	۳/۷۱	۶/۵۷	۳/۳۶	مدیریت مزارع و باغات
سوم	۳/۷۶	۷/۷۸	۳/۴۶	مدیریت مصرف بهینه آب
سیزدهم	۳/۴۹	۶/۰۳	۳/۳۲	خدمات حسابرسی، حسابداری، مدیریت پروژه
دوازدهم	۳/۴۰	۷/۴۵	۳/۴۲	آشپزی حرفه‌ای
ششم	۳/۵۵	۸/۰۸	۳/۴۶	بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی و دامی

مدیریت مالی ویژه کشاورزان	۳/۴۵	۸/۰۷	۳/۴۵	نهم
خدمات کودکان	۳/۴۰	۶/۹۷	۳/۴۰	یازدهم
دوره‌های بازاریابی و فروش داخلی و بین‌المللی	۳/۳۷	۶/۶۳	۳/۳۷	شانزدهم
آشنایی با رشته‌های شغلی مجازی و نرم افزارهای مرتبط	۳/۳۲	۵/۶۲	۳/۳۲	دهم
صنایع پوشاک	۳/۵۵	۱۰/۶۴	۳/۵۵	اول
گردشگری	۳/۵۸	۹/۷۴	۳/۵۸	دوم
آژانس‌های مسافرتی	۳/۳۲	۵/۸۰	۳/۳۲	چهاردهم
راهنمای تور	۳/۳۲	۵/۲۱	۳/۳۲	نوزدهم
رستوران داری و هتلداری	۳/۲۶	۴/۵۵	۳/۲۶	بیست و یکم

بررسی امکان کاربست والویت‌بندی شاخص‌های حوزه فرهنگ و هنر

نتایج امکان‌سنجی و الویت‌بندی شاخص‌های بخش خدمات در جدول ۵ نشان داده شده است. بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای بر روی ۳۸۳ نمونه، بر اساس نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در جدول ۴-۱۷، مقادیر t در مورد همه شاخص‌های حوزه فرهنگ و هنر مثبت بوده و در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. بنابراین امکان کاربست این شاخص‌ها از دیدگاه افراد نمونه تأیید می‌شود. بالاترین اولویت‌های توسعه مهارتی در بخش فرهنگ و هنر، به ترتیب به طراحی و بافت فرش، فرش دستباف و دست‌بافته‌های داری، موسیقی‌های محلی، و طلا و جواهرسازی مربوط می‌شود.

جدول ۵: نتایج امکان‌سنجی و الویت‌بندی شاخص‌های بخش فرهنگ و هنر

اولویت	میانگین اهمیت	آماره t	میانگین امکان	متغیر
دوم	۳/۷۲	۸/۷۴	۳/۵۱	فرش دستباف و دست‌بافته‌های داری
سوم	۳/۶۳	۹/۴۶	۳/۵۶	موسیقی‌های محلی
اول	۳/۷۱	۹/۵۰	۳/۵۳	طراحی و بافت فرش
چهارم	۳/۵۶	۹	۳/۵۱	طلا و جواهرسازی

نتیجه‌گیری

اقبال فزاینده برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در دهه گذشته در این بخش نشان از ضرورت و نیاز آموزش‌های مهارتی در جامعه است و باعث رشد اقتصادی در بسیاری از کشورها گردیده است. آنچه باعث توسعه و انتقال این مهارت می‌گردد آموزش‌های مهارتی فنی و حرفه‌ای در جامعه با توجه به نیاز بازار کار و براساس تقاضا محوری است. از آنجا که این گونه آموزش‌ها یکی از محورهای اصلی توسعه محسوب می‌شود، بنابراین هر جامعه‌ای به این گونه آموزش‌ها نیازمند است. مهم‌ترین نتایج شناسایی و اولویت‌بندی الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر در استان خراسان شمالی به شرح زیر بوده است:

- در بخش صنعت، ۲۱ شاخص بیانگر الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر شناسایی و اولویت‌بندی شدند. در این زمینه، ۱۰ اولویت مهم شناسایی شده به ترتیب عبارت از تعمیر اتومبیل (صنایع خودرو)؛ برق و الکترونیک؛ تأسیسات؛ جوشکاری؛ صنایع لبنی؛ ساخت و تعمیر ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی؛ تولید کابینت، وسایل چوبی و MDF؛ معماری؛ عمران (صنایع ساختمان)؛ و تولید مواد غذایی بودند.

- در بخش کشاورزی، ۲۶ شاخص بیانگر الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر شناسایی و اولویت‌بندی شدند. در این زمینه، ۱۰ اولویت مهم شناسایی شده به ترتیب عبارت از تولید گیاهان دارویی بومی هر منطقه؛ فرآوری گیاهان دارویی؛ کاشت گلخانه‌ای سبزی و صیفی و گل زینتی؛ کشت حبوبات و غلات؛ تولید فرآورده‌های گوشتی؛ تولید عسل و زنبورداری؛ پرورش دام سبک و سنگین؛ مدیریت و بهره‌برداری از منابع آبی؛ پرورش طیور (بلدرچین، شترمرغ، بوقلمون و...); و کشت پسته و زعفران و گل محمدی بودند.

- در بخش خدمات، ۲۱ شاخص بیانگر الزامات و مشاغل با قابلیت اشتغال و درآمد پایدارتر شناسایی و اولویت‌بندی شدند. در این زمینه، ۱۰ اولویت مهم شناسایی شده به ترتیب عبارت از پوشاک؛ گردشگری؛ مدیریت مصرف بهینه آب؛ خدمات ورزشی و بدنسازی؛ مدیریت مزارع و باغات؛ بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی و دامی؛ حمل و نقل باری و درون شهری؛ دوره‌های آموزشی در زمینه اشتغال؛ مدیریت مالی ویژه کشاورزان؛ و آشنایی با رشته‌های شغلی مجازی و نرم افزارهای مرتبط بودند.

یافته‌های این پژوهش با یافته‌های افرادی همچون گودینی (۱۳۹۴)؛ پفاژ و همکاران (۱۳۹۳)، کشتی‌آرای و همکاران (۱۳۹۱) و کلیرلی (۲۰۱۶) هم‌سو است که بر اهمیت بخش‌های مختلف توسعه اقتصادی از قبیل توجه به صنعت، کشاورزی و خدمات تأکید کرده‌اند. به‌عنوان نمونه: پفاژ و همکاران (۱۳۹۳) بر اهمیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مشاغل خانگی ارائه شده در حوزه‌های خدمات، صنعت و کشاورزی از سوی اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان گلستان تأکید کرده‌اند. کشتی‌آرای و همکاران (۱۳۹۱) بر ضرورت توجه و بهبود آموزش در رشته‌های جوشکاری، برق صنعتی، الکتروتکنیک، نقشه‌کشی صنعتی، مکانیک خودرو، طراحی

بسته بندی، ماشین ابزار، آبکاری فلزات، ساختمان، حسابداری، گرافیک کامپیوتری و امور اداری صحنه گذاشته اند. کلیرلی (۲۰۱۶) نیز دریافت که نیاز بازار در آسیای جنوب شرقی از کشاورزی به سمت بخش خدمات بیشتر بوده است که این مستلزم ایجاد مهارت های آموزشی جدید در این بخش است.

در تبیین نتایج پژوهش می توان دلایل مختلفی را مطرح کرد. از یک سو یافته های پژوهش مبنی بر توجه به مشاغل مختلف در بخش های مختلف صنعت، کشاورزی و خدمات گویای آن است که دستیابی به توسعه مستلزم روی آوردن به الگوهای جامعه و توجه به همه خرده نظام های نظام اقتصادی است. بنابراین ملاحظه می شود که افراد نمونه، نه بر یک بخش یا حوزه خاص، بلکه بر بخش های مختلف توسعه توجه داشته اند. از سوی دیگر، این یافته ها مؤید پتانسیل های عظیم و ارزشمند استان در همه بخش ها بوده و تأکیدی بر توانایی ها و ظرفیت های مختلف موجود در استان است.

یافته ها همچنین گویای آن است که علاوه بر بخش صنعت و پتانسیل های موجود در این بخش، بخش های کشاورزی و خدمات نیز می توانند منبع ایجاد مزایای رقابتی در استان باشند. به ویژه باید پذیرفت که تغییر در شیوه های زندگی، افزایش رقابت بین شرکت ها، توسعه فناوری های نوین، محدودیت بیش از پیش منابع در دنیای رقابتی و مواردی از این قبیل سبب شده است تا ترجیحات، خواسته های افراد دستخوش تحول گردد و این امر می تواند به عنوان فرصتی جهت توسعه بخش خدمات و به تبع آن، ضرورتی برای توجه به توسعه مهارت ها و مشاغل در بخش خدمات در نظر گرفته شود.

سازمان فنی حرفه ای باید در خدمت دستیابی به اهداف گسترش دموکراسی در جامعه و توسعه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و در همان حال رشد توان افراد برای شرکت فعال در

استقرار و تحقق این اهداف باشد. شناخت جنبه های علمی و تکنولوژیک در کنار احترام به توسعه پایدار، بطوری که انسان‌ها محیط زیست خود را بشناسند و بتوانند بر آن تأثیر گذارند و در عین حال نسبت به پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی از دیدگاه علمی و تکنولوژیک دیدگاهی انتقادی داشته باشند. از میان برداشتن موانع بین سطوح و حوزه‌های مختلف آموزشی، بین آموزش و اشتغال و بین مراکز آموزشی و ایجاد ساختارهای آموزشی باز و انعطاف‌پذیر و در نظر گرفتن نیازهای آموزشی افراد در جهت تکامل شغل‌ها و حرفه‌ها و ایجاد مشاغل جدید و بهبود کیفیت زندگی از طریق ایجاد امکان برای توسعه افق‌های فکری و فردی و اکتساب و بهبود پیوسته مهارت‌ها و دانش تخصصی می‌تواند در این زمینه اثرگذار باشد.

پیشنهادهای

- ارزیابی اثربخشی دوره‌های برنامه‌های آموزشی سازمان فنی و حرفه‌ای با رویکرد بازگشت سرمایه
- تبیین مؤلفه‌های تدریس اثربخش در بخش فنی و حرفه‌ای
- مطالعه تطبیقی الگوهای توسعه آموزش فنی و حرفه‌ای و تدوین الگوی بومی توسعه آموزش فنی و حرفه‌ای
- تبیین صلاحیت‌های حرفه‌ای مورد نیاز مربیان جهت ارتقای برنامه‌های توسعه مهارتی
- بررسی شیوه‌های جلب مشارکت گروه‌های مختلف مردمی در دوره‌های آموزش فنی حرفه‌ای و مهارت‌افزایی
- بررسی شیوه‌های مشارکت گروه‌های مختلف مردمی در دوره‌های آموزش فنی حرفه‌ای و مهارت‌افزایی
- شناسایی روش‌های مناسب تدریس در دوره‌های آموزش فنی حرفه‌ای بر حسب گروه‌های مختلف کارآموزان

- در بخش صنعت، آموزش مشاغلی همچون تعمیر اتومبیل (صنایع خودرو)؛ برق و الکترونیک؛ تأسیسات و ... در دستور کار سازمان قرار گیرد.
- در بخش کشاورزی، به ترتیب آموزش در زمینه تولید گیاهان دارویی بومی هر منطقه؛ فرآوری گیاهان دارویی؛ کاشت گلخانه‌ای سبزی و صیفی و گل زینتی در اولویت سازمان قرار گیرد.
- در بخش صنعت، آموزش تعمیر اتومبیل (صنایع خودرو)؛ برق و الکترونیک؛ تأسیسات در دستور کار قرار گیرد.
- در خصوص جوامع عشایری توصیه می شود به آموزش صنایع دستی به ویژه پشم ریزی و نخ توجه ویژه مبذول گردد.
- در خصوص گروه فرهنگ و هنر، پیشنهاد می شود به آموزش طراحی و بافت فرش توجه ویژه گردد.

منابع

۱. پفاژ، اب؛ عنایتی، ت؛ محبوبی، مر (۱۳۹۳) تاثیر آموزش های فنی و حرفه ای مشاغل خانگی بر بهبود کسب و کار زنان استان گلستان. نشریه مهارت آموزش، دوره ۲، شماره ۷: ۷-۲۴.
۲. جهانیان، ر (۱۳۸۹) بررسی راهکارهای توسعه کارآفرینی در آموزشکده های فنی و حرفه ای دانشگاه آزاد اسلامی. فصلنامه تحقیقات مدیریت آموزشی. سال دوم، شماره ۵۱: ۲-۷۴.
۳. جلیلیان، س؛ مهرعلیزاده، ی؛ مرعشی، سم (۱۳۹۶) بررسی میزان انطباق آموزش های فنی و حرفه ای با نیازهای آموزشی بخش صنایع در شهرستان خرم. نشریه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. دوره ۸، شماره ۱ (پیاپی ۲۹): ۱۳۱-۱۴۹.
۴. عبداللهی، ح (۱۳۹۵) ارزیابی سازوکارهای تجربه شده برقراری ارتباط بین آموزش فنی و حرفه ای رسمی و بازار کار در ایران. دوره ۲، شماره ۲۲ - شماره پیاپی ۴۹: ۱۵۲-۱۶۷.
۵. کشتی آرای، ن؛ یوسفی، ع؛ موسوی، س (۱۳۹۱). تناسب نیازهای بخش صنعت با آموزش های فنی و حرفه ای هنرستان های دخترانه و پسرانه (مطالعه موردی شهرستان فلاورجان). رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. دوره ۳ (۲): ۱۰: ۱۱۹-۱۳۷.
۶. گودینی، و (۱۳۹۴) افزایش میزان گرایش فارغ التحصیلان دانشگاهی جویای کار به مراکز فنی و حرفه ای برای طی دوره مهارت آموزی در رشته های مختلف و خوداشتغالی در سال های اخیر (یک بررسی چهار ساله). فصلنامه مهارت آموزی، دوره ۴، شماره ۱۳: ۱۰۳-۱۰۹.

۷. مرادی کفراج، م؛ محمدی، د؛ مرادیان، ا (۱۳۹۱). بررسی نیازهای آموزشی زنبورداران استان لرستان در زمینه بازاریابی. "تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران ۴۳، ۲: ۳۰۱-۳۰۷.
۸. موریسون، آر. گری؛ روس، استیون. ام؛ کمپ، جرال. د. ای. (۲۰۰۹). طراحی آموزش اثربخش، ترجمه: غلامحسین رحیمی دوست، ویرایش چهارم، اهواز، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز.

1. Babae Kasmaee, Roya, Mohammad Ali Nadi1 & Badri Shahtalebi (2016) Investigating Effective Components of Higher Education Marketing and Providing a Marketing Model for Iranian Private Higher Education Institutions. *International Education Studies*; Vol. 9, No. 3.
2. Clearly Kim (2016) Southeast Asia Regional Policy Network (SEARN) on Education and Skills, Session II: Engaging employers in skills development and utilisation at the local level, 8th annual Expert Meeting of the ESSSA Initiative. Cebu City, Philippines.
3. Elizabeth L. R. Elam and Harlan E. Spotts (2009) Achieving Marketing Curriculum Integration: A Live Case Study Approach. *Journal of Marketing*. 50-65.
4. Manuel Sager (2016) Vocational skills development: key to employment and income, Swiss Agency for Development and Cooperation SDC, 24 pages.

